

Rama en zijn broeders

Er leefde eens een machtige koning; zijn naam was Dasjarath. Zijn rijk lag aan de voet van de hoog oprijzende Himalaya, dat is het gebergte waarvan de toppen met eeuwige sneeuw zijn bedekt. Door het vruchtbare laagland stroomden breeduit rustige rivieren, en dichte bossen omzoomden het verder afgelegen hoogland. Een volk van gelukkige mensen bewoonde de uitgestrekte dalen en de wijde vlakten, het was het volk van Kosala. Zij waren blij met hun koning, want Dasjarath had geleerd maat te houden bij het doen gelden van zijn macht en zo regeerde hij vanuit een onkreukbare rechtvaardigheid, maar zonder onnodige strengheid.

Vele jaren gingen voorbij en toen de koning voelde dat hij oud was, kwam bij hem de wens op om zijn koninklijke waardigheid af te leggen en zijn ziel in nederigheid voor te bereiden op het afscheid van de wereld van aardse schijn.

Nu had koning Dasjarath, zoals het in die tijd en in dat land voor koningen gebruikelijk was, drie vrouwen. Alle drie hadden zij hem een prachtige zoon geschonken. Deze drie zonen waren al volwassen. De oudste, Rama, was getrouwd met de mooie en goede Sita. Rama nu was de oogappel van zijn vader en van het hele volk. Eigenlijk overtrof hij niet alleen zijn jongere broers, maar ook de andere jongemannen in het land Kosala in alle opzichten. Hem, de oudste, had de grijze koning volgens de traditie als opvolger uitgekozen. Maar hij wilde niet eigenmachtig optreden waar het om zo'n ernstige zaak ging; daarom had hij de voornaamste vorsten en wijste brahmanen van het rijk bij elkaar geroepen om in hun aller bijzijn zijn wens bekend te maken.

Met zijn welluidende stem begon de koning als volgt te spreken: 'Gij, wijze brahmanen en edele vorsten die hier verzameld zijt, gij weet hoe

mijn voorvaderen dit land en volk hebben geleid volgens de heilige wetten van Manoe. Ook ik heb naar mijn beste vermogen goed voor alles gezorgd. Jarenlang mochten wij dankbaar de zegen van de goden genieten. Maar nu zal het u wel niet verborgen zijn gebleven, dat ik in de schaduw van de gele parasol ouder ben geworden. Moe ben ik van de last die voortdurend op de schouders van een koning drukt. Ik verlang naar een ander leven, naar gemoedsrust, naar koele bronnen en naar de schaduw van de boom die wijsheidsvruchten draagt. Laat mij nu vernemen, o wijze raadgevers, wat gij hierop te zeggen hebt!

Toen zat het doorluchtige gezelschap sprakeloos en bedrukt op hun stoelen, want niemand wilde het woord nemen om op de troonsafstand van de koning te reageren. Vragend bleven zij elkaar aankijken, tot eindelijk de trouwe Soemantra, de wagenmenner van de koning, met voor zijn borst gekruiste handen opstond: 'Godgelijke koning, beschermer van recht en vrede!', hief hij aan, 'als gij ons met uw afscheid wilt bedreoven, dan hebt gij voorzeker ook wel aan het toekomstige lot van uw volk gedacht. De zonen die gij hebt, o grote koning, zijn alle drie voortreffelijk. Zij zouden allen geschikt zijn om de vaderlijke troon te bestijgen.'

Wikkend en wegend sprak toen Dasjarath: 'Laksjmana is de jongste van de drie. Heel sterk en moedig vind ik hem, weliswaar, maar toch ontbreekt het hem nog wel aan de bezonnenheid waar een goede koning niet buiten kan.'

Toen verhief een brahmaan zich van zijn stoel: 'De edele prins Bharata, die de zoon is van Kaikeyi, heeft van twee kanten koninklijk bloed. Alle eigenschappen die een vorst nodig heeft, bezit hij. Hij zou een genadige en goede koning voor het volk zijn.'

Peinzend antwoordde de koning, rustig: 'Bharata, de harp­speler die tegen allen vriendelijk is, zou voorwaar geen ontoelaatbaar streng gezag uitoefenen. Maar waarom noemt geen van u allen de naam van de oudste van de drie: Rama?'

Toen nu de koning dit had gezegd, klonk er een rumoer van stemmen op: 'Omdat u, o koning, zèlf de naam van Rama moet noemen! Zoals de zon boven bleke sterren uitstraalt, zoals een ceder tussen het struikgewas van het woud oprijst, zoals een olifant boven opgejaagde muil-dieren uittorent, zo steekt prins Rama boven alle andere mannen uit!' Diep bevredigd was Dasjarath's hart, toen hij de loftuitingen van alle kanten uit de zaal vernam. Om zich heen kijkend, zei hij: 'Geloof gij dus wel, dat wij gerust de koninklijke macht en waardigheid op Rama's schouders kunnen doen neerkomen en in Rama's handen kunnen leggen?' – Hij hoefde niet lang op instemming te wachten. 'Ja! Rama!', riep de vergadering. 'Rama moet koning worden, als gij het niet meer kunt zijn!'

Door deze beslissing was voor het rijk op de beste manier gezorgd en was de koning van de last van zijn plichten ontheven. Dadelijk gaf hij zijn wagenmenner opdracht om prins Rama van zijn landgoed te halen. Want direct de volgende dag al zou de nieuwe koning feestelijk en plechtig de plaats in de schaduw van de gele parasol moeten innemen. Nu bevond zich toevallig onder de vele dienaren en slaven die voor de deur stonden een klein gebocheld vrouwtje. Het was de min van prins Bharata, die nog altijd in dienst van zijn moeder was. Met verwondering aanschouwde zij de blijde opwinding om haar heen. Maar toen zij vernam wat de oorzaak van deze blijdschap was, maakte een mateloze woede zich van haar meester. Als een vergiftigde pijl uit een boog vloog zij weg om haar meesteres van het besluit van de koning kond te doen. Zij trof Kaikeyi op een zijden kussen rustend aan. Zij had zich door haar slavinnen laten verfrissen, want de koningin verwachtte het bezoek van de koning deze avond. Haar vertrekken waren vervuld van de geur van bloemen en zachte muziek streefde het oor. De min vouwde de handen voor haar borst ter begroeting en zei: 'Edele koningin, de omhulling van uw trotse ziel is fris en mooi als indertijd toen u, als een bedauwde lotusbloem, genade vond in de ogen van Dasjarath.'

De koningin viel het direct op dat de adem van de min zo snel ging en zij wilde zonder uitstel weten wat haar ertoe had bewogen zo plotseling voor haar te verschijnen. 'Spreek, Manthara, wat is er aan de hand, je laat mij schrikken.'

Bevend van woede begon Manthara: 'O koningin, een verschrikkelijk onheil bedreigt u en uw zoon. En u, verblinde, merkt het niet! Schijnbaar begunstigd, in waarheid echter versmaad, beroemt u zich erop dat u de gunst van uw echtgenoot bezit. Maar vergaan is nu alle gunst, als water in de woestijn! Hebt gij gehoord, wat Dasjarath laat bekendmaken?'

'Wat Dasjarath laat bekendmaken, zal ongetwijfeld het beste voor ons allen zijn', antwoordde de koningin, 'maar laat mij het nieuws vernemen dat je zulke zorgen baart.'

De min zei: 'Ik heb het met mijn eigen oren vernomen. O Kaikeyi, vergeef uw slavin wat zij u moet berichten. Een groot leed zal u, o koningin, worden aangedaan. Morgen al zal het gebeuren, dan wijdt Dasjarath Rama, de zoon van een gierige vrouw uit een kreupel geslacht, tot de nieuwe koning. Uit een koninklijk geslacht stamt u als enige, daarom bent u ook de eerste van zijn vrouwen, maar nu wordt u schandelijk bedrogen en te kort gedaan — niet alleen u, maar ook uw zoon, de edele Bharata!' En in dezelfde vijandige trant sprak zij nog door. Maar Kaikeyi stond op, nam een gouden ring van haar vinger en gaf deze aan de min: 'Een grote vreugde verkondig je mij', zei zij, 'hier, neem voor je goede boodschap deze ring. Want tussen Rama en Bharata maakt mijn hart geen onderscheid. Het verheugt mij, dat Rama de troon zal bestijgen en onze koning wordt.'

Maar de min smeedde de ring op de grond en riep in onbeheerste woede: 'O koningin, hoe kunt u zo dwaas zijn? Merkt u dan niet, dat u zich in een poel van ongeluk bevindt? Als ik hoor hoe u jubelt in plaats van jammert, dan moet ik bijna om u lachen. Rama, deze snode opschepper die met talloze complimenten en vleierijen is grootgebracht, zal nu de

verheven troon van Kosala bestijgen! Bharata daarentegen, uw zoon, de edelmoedige held die zo eenvoudig is gebleven, wordt afgescheept met onwaardige herendienst.'

Kaikeyi zei: 'Ik verbied het je om over Rama kwaad te spreken. Ik verkeer hem alsof hij mijn eigen zoon is.'

Maar Manthara ging verder: 'Jawel, alsof hij uw koninklijke bloed zou hebben, en daarvan wordt uw eigen zoon het slachtoffer!'

Toen draalde de koningin met haar antwoord. Langzaam zei zij: 'Maar hoe zou Bharata dan geholpen kunnen worden? Je weet toch dat Rama de oudste is.'

Snel kwam het antwoord van de min: 'Vandaag niet ouder dan Bharata over een jaar! De tijd vliegt heen, op oude daken is mos gekomen: wat ooit beloofd werd, schijnt vergeten.'

Bij deze woorden flitste er iets door de koningin heen. Zij vroeg: 'Waar denk je aan? Welke belofte heb ik je gedaan zonder haar in te lossen?'

Met flemende stem antwoordde de min: 'Wat u, o koningin toezegt, hebt u altijd gedaan. Maar hoe is het met de beloften van de koning?'

Aarzelend zei de koningin: 'Beloften van Dasjarath? — Er begint mij iets te dagen.'

Manthara ging verder: 'Juist! Waar waren dan eigenlijk de beide anderen, de meer dan stuntelige vrouwen die Rama en Laksjmana ter wereld brachten, waar waren zij destijds toen koning Dasjarath zwaar gewond op de strijdswagen lag nadat hij in de oorlog zijn vijanden verslagen had zoals een moedige panter huilende jakhalzen tijdens hun vlucht verslaat?'

Toen was u het, Kaikeyi, die met helende hand de koning hebt verpleegd. Nee, meer dan verpleegd, u hebt toen zijn leven gered.'

'Het is waar', zei nu de koningin, 'daarvoor stond de koning mij toe om twee wensen te doen. Ik mocht kiezen wat ik wilde, maar ik bezat toen alles wat mijn hart maar begeren kon.'

'Kies dan nu!', riep de min. 'Als het niet voor uzelf is, laat het dan zijn

voor uw zoon, de edele Bharata!

De koningin zuchtte diep: 'Wat moet ik kiezen?'

'Wat bent u toch verblind, u ziet niet eens waar u baat bij hebt!', zei de min. 'Als dochter van een koning bent u geboren! Een dochter van een koning moet immers ook weer de moeder van een koning worden. Kies dus, dat Bharata koning wordt en dat hij de plaats waar hij recht op heeft in de schaduw van de gele parasol kan innemen. Dat is de eerste wens. De tweede moge zijn: dat Rama voor veertien jaar verbannen wordt en moet vertrekken.'

'Als het niet voor mijzelf is, dan voor Bharata', zei Kaikeyi, de koningin. 'Je raad is zo verstandig, Manthara, je bent een geweldige hulp voor mij. Ja, zo moet het gaan. Rama moet naar de bossen worden verbannen opdat Bharata koning kan worden. Werkelijk, Manthara, je bent van alle gebochelden de schranderste van de hele wereld. Meestal zijn gebochelde mensen lelijk, maar jij bent lieflijk om te zien. Ik zal je met gouden sieraden tooien, de mooiste kleren schenk ik je en ik zal je gezicht beschilderen, zodat het zelfs de heldere maan nog in glans overtreft. Dan kun je trots rondlopen, Manthara, door allen bewonderd en benijd.'

Zo opgemonterd begaf Kaikeyi zich naar het boudoir. Daar smeed zij haar toisels en mooie kleren op de grond, maakte haar parelsnoer los zodat de parels in het rond vlogen en wierp zich schreiend neer: 'Hier wil ik sterven als Rama niet verbannen en Bharata niet tot nieuwe koning gewijd wordt.'

Een klein uur later betrad de waardige koning de vertrekken van zijn geliefde Kaikeyi om haar te vertellen van de vreugde die hem en het hele volk vervulde. Maar al in de voorhal hoorde hij het gejammer dat uit het boudoir kwam. Alleen een jong dienaarsje was te zien, die – toen de koning beklemd naar zijn gemalin vroeg – schuw op de deur van het boudoir wees. Toen hij binnentrad, trof de koning zijn anders zo zeer verzorgde echtgenote op de grond aan, met verscheurde kleren en ver-

ward haar, badend in tranen. Diep geschokt vroeg de koning: 'Wat is er, lieveling? Waarom huil je? Hoe kan ik je tranen verdrijven?' Listig antwoordde Kaikeyi daarop: 'O, jij koning over nood en hartzeer, heerser over smart en leed, hoge leider van Kosala – zeg toch: Welke kracht heeft het woord van een vorst? Wat is de belofte van een koning waard?'

Vol ijver haastte de edele Dasjarath zich te antwoorden: 'Dagen mogen komen, dagen mogen gaan! Winden mogen waaien, wolken mogen voorbijtrekken, de dauw van de nacht mag verdampen! Maar rotsvast blijft door dit alles heen het woord van de koning!'

'Ben je je er dan bewust van', zei de koningin, 'dat je mij ooit eens een toezegging hebt gedaan?' Nietsvermoedend liep de koning in de val en sprak de woorden: 'En al zou ik het ook honderdmaal zijn vergeten, bij mijn meest geliefde zoon Rama zweer ik je dat ik alles toesta wat je begeert!'

Snel kwam de koningin overeind en riep: 'Gij hemelse goden, verneem het woord van de koning! Dienaren en dienaressen van mijn huis, verzamel u, wees allen getuige van wat mijn gemaal heeft beloofd! Maan, zon, sterren, nacht en dag, zee en rotsen, gij geesten in vuur, lucht, aarde en water, gij huisgoden van het paleis, hoort allen wat de koning mij heeft toegezegd!'

Verdoofd stond de koning daar, terwijl de koningin verder sprak: 'Destijds, toen je zwaar gewond op je strijdwagen lag, beloofde je mij dat je twee wensen van mij zou vervullen, een voor mijn rechter- en een voor mijn linkerhand, omdat je de werking van mijn handen, waarmee ik je verpleegde, als helend ondervond. Los je schuld nu in, o koning, en doe je woord gestand. Mijn wens is, dat Rama voor veertien jaar naar de wouden wordt verbannen en dat het feest, dat hem morgen ten deel zou vallen, mijn zoon Bharata geldt.'

Alsof hij in plaats van zijn geliefde gemalin een giftige slang voor zich had, stond de koning daar, nauwelijks bij zinnen. 'Droom ik, of is het

werkelijkheid', riep hij uit, 'heeft een demon je van je verstand beroofd? Dit kun je niet menen, jij die zo vaak de lof van Rama hebt gezongen en bezworen hebt dat hij je even lief is als Bharata. Hoe kun je hem nu haten, hij die je altijd als zijn eigen moeder heeft geëerd?' — 'In volle ernst heb ik mijn wensen geuit', antwoordde daarop Kaikeyi, 'liever sterf ik, dan dat ik Rama op de troon en Bharata vernederd zie!'

In toorn ontstoken, en met schrikanjagende stem, riep toen de koning: 'Vervloekt de slang die ik aan mijn borst heb gehad! Mijn hart breekt ervan, maar ik kan een eens gegeven woord niet terugnemen. Het volk zal wel denken dat de oude koning zwakzinnig is geworden!'

Bharata nu wist voorlopig van dit onderhoud niets af, want hij verbleef een tijdlang bij de ouders van zijn moeder.

De volgende ochtend vroeg waren de raadslieden van koning Dasjarath, de voornaamste burgers en de leiders van hofhouding en kaste van krijgers bij elkaar gekomen in de troonzaal. Dasjarath echter lag door verdriet overmand op zijn legerstede bij Kaikeyi. Intussen trok de heerlijke Rama door de met bloemen versierde stad, lichtend als de opgaande zon, gezegend door allen die hem zagen. Ook zijn jongste broer, Laksjmana, had zich op weg begeven om de feestelijkheden bij te wonen. Voor het paleis ontmoetten deze beiden elkaar en samen gingen zij de trap op, het paleis in. Maar in de grote zaal was alles nog stil; vol verwondering vernamen de broers dat hun vader in de vertrekken van Kaikeyi verbleef en hen daar wilde spreken.

Rama ging voorop; zo traden zij het vertrek van de koningin binnen. Met schrik zagen zij daar hun vader liggen, niet eens in staat om de groet van zijn zoons te beantwoorden. Rama wendde zich tot Kaikeyi en vroeg: 'Heb ik misschien zonder dat ik het wist mijn vader verdriet gedaan?' Maar zij antwoordde: 'De koning is noch op jou, noch op je broers boos, maar hij is bang om de waarheid te zeggen. Want hij heeft mij bij de goden van de hemel en van dit paleis beloofd, dat hij jouw broer Bharata tot koning zal laten kronen. Maar jij, Rama, moet voor

veertien jaar verbannen worden!’

Moeizaam kwam nu Dasjarath overeind van de rustbank waarop hij was neergezonken. Hij vroeg Laksjmana, hem te ondersteunen; daarop wendde hij zich tot de koningin. ‘O Kaikeyi’, begon hij, ‘jij die mijn troost eens was, de lotusbloem van mijn leven: geef mij mijn belofte terug. Laat Rama uit jouw hand mogen ontvangen, wat ik hem niet meer kan aanreiken. Een koning vraagt je iets, ja, werpt zich aan je voeten en smeekt je erom. Neen, niet meer een koning, maar een gebroken man, een arme naakte ziel.’

Kaikeyi echter bleef onvermurwbaar en zei: ‘Dat kan en wil ik niet. Een moeder en koningin wenst niets voor zichzelf, alles wenst zij voor haar zoon.’

Bij deze woorden boog Rama zonder een spier te vertrekken, zodat de smart die hij in zijn hart leed verborgen bleef. Maar Laksjmana kon de drift die hij in zich voelde opwellen niet onderdrukken. Met donderende stem richtte hij zich tot de koningin en wierp haar in ruwe woorden de ongepastheid van haar gedrag voor de voeten. Maar Rama wees hem terecht, want hij zag in dat het hier niet slechts om menselijke willekeur ging, maar dat werkingen van het lot zich wilden voltrekken. ‘Laat deze bittere woorden achterwege’, zei hij, ‘het net waarin wij zijn gevangen is niet alleen tot stand gekomen door kwade opzet van deze vrouw. Wat in het donker van lang vervlogen tijden in onze zielen werd gegrift, dat wordt vandaag omgezet in hoorbare taal. Liever moeten wij maar proberen deze taal van het lot te verstaan, in plaats van er ruzie over te maken.’

Hun oude vader ondersteunend, verlieten de beide broers Kaikeyi's huis. Voor de deur troffen zij Soemantra aan, de trouwe wagenmenner. Hij en Laksjmana namen de taak op zich om de vergadering, die in de grote troonzaal bijeen was, in te lichten, terwijl Rama de oude koning naar de woning van zijn moeder Kausalya bracht. Daarna spoedde hij zich naar zijn geliefde gemalin Sita.

Deze was juist een dankoffer voor het kroningsfeest aan het voorbereiden. Hoe schrok zij nu, toen zij Rama's gezicht zag. 'Vanwaar deze bedroefde ogen en bleke wangen?', riep zij. 'Waarom word je niet door zangers begeleid en trekt er geen heraut voor je uit? En waarom kom je niet in het met bloemen versierde vierspan hier aan?' Op deze angstige vragen antwoordde de held Rama haar: 'Sita, het gebod van mijn vader verbant mij voor veertien jaar naar de wildernis. Bharata, mijn broer, moet koning over dit land zijn. Als je niets doet was hem mishaget, dan zal hij je geen strobreed in de weg leggen. Daarom: blijf jij maar rustig hier, en laat mij alleen naar de wildernis gaan.'

Maar gevat antwoordde de edele Sita snel: 'O nee, mijn echtgenoot! Waar jij heengaat, daar hoor ik bij je. En wat jij lijdt, dat lijd ik met je mee. Het woud zal mij liever zijn dan hier de luister van het paleis. Als ik maar bij jou kan zijn, dan vrees ik de verschrikkingen van de wildernis niet.' Dankbaar sloot Rama zijn trouwe echtgenote in zijn armen. Gezamenlijk bereidden zij zich erop voor, naar hun verbanningsoord te gaan. Haar mooie kleren en sieraden verdeelde Sita onder de bedienden, het goud en de andere kostbaarheden werden aan de armen en aan de brahmanen geschonken.

Maar de woede van Laksjmana was allerminst bekoeld. Toen hij na zijn opdracht te hebben uitgevoerd zwaar ademend bij Rama terugkeerde, leek zijn gezicht op dat van een getergde leeuw. Hij klemde zijn rechterhand krampachtig om het gevest van zijn zwaard en riep: 'Hoe kun je je zo laten vernederen! Sinds wanneer is het de gewoonte van een Raghava' – zo heette het geslacht van de koning – 'om zich machteloos in het noodlot te schikken? Is het voor iemand als wij niet passender te strijden voor waarheid en recht? Wreek je toch op deze ezelin en op het muilnier dat zij heeft voortgebracht!'

Rustig antwoordde Rama zijn heftige broer: 'Ik weet wel, met hoeveel trouw je mij toegewijd bent. Maar spreek geen kwaad woord over onze broer Bharata, hij heeft geen schuld aan dit noodlot. Als ik hier op wen-

sen zou ingaan, dan zou ik onze vader tot een meinedige moeten maken. Daartoe zul je mij nimmer bereid vinden. Houd je woede daarom in toom!' — 'Mijn edele broeder, ik trek met je mee naar de wildernis. Want ik zou mij pas waarlijk verbannen voelen, als ik zonder jou hier moest blijven.'

Toen nu Rama, met Sita en Laksjmana, afscheid had genomen, beval hij Soemantra, onverwijd de paarden voor de wagen te spannen. En onder geweeeklaag van het hele volk reden zij weg. De grijze koning keek hen lang na. Maar toen de stofwolk, die de wagen achter zich deed opwervelen, heel in de verte was verdwenen, zakte de oude man in elkaar. Nog eenmaal keerde Rama zich om naar zijn vaderstad en met gevouwen handen zei hij: 'Vaarwel, mijn geliefde vaderland! Vaarwel, gij beschermende goden die het bewonen. Eens zal ik terugkomen, wanneer de schuld van mijn vader is ingelost.'

De weg leidde langs groene dreven en door lommerrijke bossen. Eindelijk kwamen zij aan de oever van de brede Ganges. Toen zei Rama tegen Soemantra: 'Houd hier maar stil, wij zullen aan de oever van de heilige rivier de nacht doorbrengen.'

De volgende morgen, toen de schrille pauwekreten uit het aan de overkant gelegen bos over het water heenklonken, ging Laksjmana op zoek naar een bootje om er de overtocht mee te maken. De wagenmenner vroeg dringend of het hem toegestaan kon worden om hen ook verder nog te begeleiden. Maar Rama vond dat de oude koning zijn wagenmenner nodig kon hebben en beval hem de terugtocht te aanvaarden.

Met hun drieën namen zij plaats in het naar hen toe gebrachte scheepje. Toen zei Sita: 'Hemelse Ganges, gij draagt thans de zoon van de ongelukkige Dasjarath! Behoed hem, o godin, opdat hij met zijn broeder en mij na veertien jaar mag terugkomen, dan zullen wij u, o hemelstroom, offers brengen!'

Aan de andere oever gekomen betraden zij de wildernis waarin heg noch steg te onderscheiden was, waar geen gastvrij vuur brandde en waar al-

leen de takken van de bomen zo goed en zo kwaad als het ging voor hen een dak konden vormen. Alles was onbekend. Zij moesten hun honger stillen met wilde vruchten, hun dorst lessen met water uit een bron. 's Nachts hielden zij om beurten de wacht.

Zo zwierven zij nog een aantal dagen verder, totdat zij bij een berg aankwamen waarvan de machtige top hoog boven het groen van het overdadige oerwoud uittorende; uit de rotsen stortte zich een beek schuimend in een vriendelijk dal. De zwervenden besloten hier een hut te bouwen om er een langere tijd te kunnen blijven.

Vijf dagen waren voorbijgegaan sinds Rama afscheid had genomen. Koning Dasjarath kon de slaap niet vatten. Voor zijn innerlijk oog verhief zich een jeugdzonde die hij ooit eens had begaan. 'Ieder mens ontvangt toch', zo zei hij tegen Kausalya die aan zijn sponde waakte, 'wat hij door zijn daden heeft verdiend.' En zuchtend ging hij door: 'Mijn huidige leed is niet onverdiend, want hoor: destijds had ik de boog boven alles lief, en als jongen schoot ik mijn pijlen naar alle kanten. Zo trok ik eens het bos in om een stuk wild neer te leggen. Lang zwierf ik rond zonder dat ik een lonend doelwit tegenkwam. Maar tegen dat het donker werd vernam mijn oor een plonzend geluid, het kwam van bij de rivier vandaan. Zonder nader te onderzoeken wat het was, schoot ik een pijl naar de plaats waar het geluid vandaan scheen te komen. Toen hoorde ik een kreet van een mens in nood: 'Au, au! Wie schiet daar op een onschuldig lichaam? Ik kwam hier alleen maar om water te halen voor mijn blinde vader.' Met ontzetting vernam ik deze klagende woorden. Ik liet de boog vallen; nauwelijks meer bij zinnen liep ik in de richting van de stem en vond aan de oever van de rivier een zwaargewonde jongen. Ernstig keek hij mij aan. Hij begon te spreken en zijn woorden sneden als messen in mijn hart: 'Heb ik je soms kwaad gedaan? Met deze pijl heb je drie levens gedood, mijn blinde vader en mijn oude moeder zullen de dood van hun enige zoon niet overleven.'

Door de zware schuld voelde ik mij als aan de grond genageld, maar

toch vulde ik de kruik met water en ging op de tast naar de hut van de blinde kluizenaar toe. Daar klonk een stem die lichtverwijtend zei: 'Wat ben je vandaag lang weggebleven, mijn zoon! Reik je ouders een dronk!' Met trillende stem begon ik het verhaal te vertellen van het verschrikkelijke ongeluk dat had plaatsgevonden.'

Onder tranen voltooide de grijze koning zijn verhaal. Toen reikte hij zijn gemalin zijn bevende hand. 'Ik voel dat mijn leven ten einde loopt', zei hij, 'verkeerd heb ik eraan gedaan om op Kaikeyi te bouwen. Raghava, mijn geliefde zoon, waar dwaal je nu? Ach Kausalya, je bent zo trouw, het licht van mijn ogen gaat doven. Ach Soemitra, je gaf mij de dappere Laksjmana, hoe vroom ben je! O verschrikkelijke Kaikeyi, ongeluk van mijn huis!' Zo klaagde koning Dasjarath aan de moeder van Rama zijn leed en in dezelfde nacht stierf hij.

Bharata logeerde nog altijd bij zijn grootouders, want de boden die naar hem waren toegezonden waren nog niet bij hem aangekomen. Maar in dezelfde nacht dat zijn vader stierf, had de koningszoon een benauwde droom. Hij zag koning Dasjarath met verwarde haren; hij was van de top van een hoge berg gevallen en op de grond liggend laafde hij zich met olie uit zijn holle hand. Toen de prins ontwaakte, had hij er een vermoeden van dat deze droom niets goeds beduidde. Want hij wist dat men volgens oud gebruik een lijk met olie inwrijft alvorens het aan de vlammen over te geven. Toch verschenen de volgende dag de boden met het opgewekte bericht dat iedereen in het paleis het goed maakte. Zijn moeder stuurde hem de groeten en liet zeggen dat zij hem graag gauw wilde zien, hij moest dadelijk zijn paarden inspannen en naar huis terugkomen.

De reis nam zes dagen in beslag. Toen trok Bharata de door Manoe gestichte hoofdstad van het rijk van Kosala binnen. Hij was wel erg verwonderd het volk zo stil en zwijgzaam aan te treffen. Hij vroeg zijn wagenmenner: 'Waar zijn toch de olifanten, waar de paarden en wagens, en waar is de opgewekte bedrijvigheid die hier anders heerst?' Maar de-

ze kon er geen antwoord op geven.

Van sombere voorgevoelens vervuld besteeg de prins de trappen van het paleis. Maar Kaikeyi, die vol verlangen op hem had gewacht, kwam hem met een blij gezicht tegemoet. Nadat hij de vragen van de koningin had beantwoord, wilde de jonge held weten hoe het met zijn oude vader was. Toen zei de heerszuchtige vrouw met een stem alsof zij iets aangenaams te berichten had: 'Je vader is niet meer in leven.' – 'En mijn broers, waar zijn die?', vroeg hij. 'Die zijn voor lange tijd op reis', gaf de koningin ten antwoord. Bij deze woorden zonk Bharata op zijn knieën en bedekte zijn gezicht. Kaikeyi, die zich over zijn verdriet ergerde, zei: 'Als je maar weet dat jij tot koning bent uitgeroepen, dus sta maar gauw op! Het past een heerser niet om op zijn knieën te liggen!'

Maar toen Kaikeyi had bekend hoe alles in zijn werk was gegaan, maakte zijn verdriet plaats voor woede. 'Dwaze vrouw!', riep hij uit. 'Je hebt je door de jaloezie van een onwaardige van de wijs laten brengen en bent helemaal van de weg van recht en waarheid afgeweken. Je hebt de dood van mijn vader op je geweten, mijn broer Rama heb je doen verbannen en mij heb je met schande bevlekt. Hoe kun je nu geloven dat ik de verheven troon, waarop de edele Rama recht heeft, zou willen bestijgen? Ik wil je geen moeder meer noemen, je zult geen geluk vinden, noch in deze noch in een andere wereld!'

Toen was het de koningin die haar gezicht bedekte en jammerend naar haar slaapvertrek vluchtte.

Intussen was het volk samengekomen. Want nu moest, volgens het besluit van Dasjarath, Bharata als koning worden ingehuldigd. De raadsheren en de oudsten van de vier kasten waren al naar voren getreden, doch Bharata nam de hem toebedachte plaats niet in maar ging vóór het paleis staan op de plaats waar gewoonlijk de herauten mededelingen van de koning bekendmaakten. Toen sprak hij met luide stem: 'In ons rijk is het een oude traditie dat de oudste zoon zijn vader opvolgt op de troon. Zo schrijven de heilige wetten, die Manoe ons heeft

gegeven, het voor. Verlangt daarom niets onrechtvaardigs van mij. Rama, mijn oudste broer, die ook het koningschap het meest waardig is, moet koning zijn. Wat mijn moeder heeft aangericht, is tegen mijn wil geschied. Ik buig mij hier voor Rama. Laten wij ons gereed maken en een tocht naar de wildernis ondernemen om Rama te zoeken. Ook zullen wij het heilige vaatwerk meenemen, opdat de priesters hem direct tot koning kunnen wijden.'

Dat waren de woorden die Bharata sprak, en het hele volk bekrachtigde zijn rede met luide bijvalsbetuigingen en zong de lof van de edele broer.

Op een namiddag, de zon daalde al ter kimme, zaten Rama en Sita met Laksjmana om het vuur voor hun kleine hut. Laksjmana had een jong everzwijn geschoten en nadat zij de goden een deel ervan hadden geofferd, bereidden zij er voor zichzelf een eenvoudige maaltijd van. Daar hoorden zij in de verte een dof gerommel, dat langzaam dichterbij kwam. Vogels fladderden verschrikt op, roedels herten en buffels schoten voorbij en zelfs de dreunende gang van olifanten was te horen.

'Broer, ga toch eens kijken wat dit alles kan betekenen', zei Rama. Laksjmana klom in een boom en spiedde naar alle kanten. Toen riep hij: 'Doof het vuur! Laat Sita zich in de hut verbergen, wij beiden moeten ons snel wapenen want er nadert een groot leger!' — 'Zie je aan de vlaggen, welk leger het is?', vroeg Rama. 'Het is Kaikeyi's zoon!', riep Laksjmana in woede ontstoken. 'Hij komt vast en zeker in opdracht van zijn boze moeder om ons te doden. Maar hij zal mijn pijl niet ontlopen!'

Rama antwoordde daarop: 'Bedwing je woede, Laksjmana. Bharata heeft ons toch nog helemaal geen kwaad gedaan!' Toen zweeg de jongere broer; hij kwam uit de boom naar beneden en ging naast Rama staan om de ontmoeting met Bharata af te wachten.

Maar deze beval zijn mensen halt te houden. 'Alleen Soemantra moet met mij meegaan, ik voel dat mijn broers nu niet veraf meer zijn.' Te

voet gingen beiden nu het laatste stuk, totdat het lichter werd in het bos – en plotseling stonden Bharata met zijn voortreffelijke wagenmenner en de helden Rama en Laksjmana tegenover elkaar.

Bharata bukte zich om Rama's voeten te omarmen, maar Rama hief hem naar zich op en omhelsde hem. Toen vroeg hij, enigszins bang: 'Breng je goede berichten van onze vader?' Bharata vouwde zijn handen en zei: 'Onze vader is naar de hemel teruggekeerd. Hij is vol verdriet gestorven; het berouw omdat hij jou had verbannen is te veel voor hem geweest.' Bij deze woorden wendde Rama zich door verdriet overmand tot Laksjmana en Sita: 'Onze vader is gestorven.' Toen begonnen zij allen te klagen, en Bharata treurde met hen mee. Maar de held Rama vond weldra woorden van troost: 'Laten wij niet om de overledene blijven treuren, want sterven moet alles wat leeft. Ons leven is als een stroom, die, als de dag van ons sterven daar is, rust vindt in de zee. Gelukkig is hij, die naar het heil van zijn ziel heeft gestreefd. Dat deed onze vader. Hij heeft zijn lichaam afgelegd en is tot de hemelse zaligheid ingegaan! Nu zullen wij water sprenkelen, zoals het heilige gebruik het wil.' En met hun holle hand sprenkelden zij helder water uit de bron naar alle kanten, terwijl zij spraken: 'Zie, vader, dit water plengen wij voor u!'

Het volk echter, dat met Bharata was meegekomen, wilde nu Rama zien. Eerbiedig kwam het naderbij en raakte zijn voeten aan. Toen namen allen voor de hut op de grond plaats en Bharata nam het woord: 'Jij, Rama, o held, overtreft ons allen in verhevenheid. Want als geen blijdschap je kan doen duizelen, kan ook geen ongeluk je buigen. Je leeft, alsof je niet in een vergankelijk lichaam leeft. Zijn of niet-zijn op aarde maakt voor jou geen verschil. Daardoor heb je geduldig het onrecht verdragen, waarin je bent geleid. Als de kinderplicht tegenover mijn moeder het mij niet zou hebben belet, dan zou de misdadigster haar straf hebben ontvangen. Ook onze vader heeft een vergissing begaan in zijn zwakheid. Op ons rust nu de plicht, zijn fout te vereffenen.

Daarom zijn wij gekomen om je tot koning te wijden. Ik en al deze vrienden, wij buigen ons hoofd voor je!

Dat zei de edele Bharata. Maar Rama omarmde zijn broer en sprak: 'Wat ik heb beloofd en wat onze vader heeft toegezegd, dat blijft van kracht. Veertien jaar lang zal ik in het bos blijven. Dan keer ik naar ons rijk terug en zal samen met mijn broers de verheven verplichtingen van het koningschap op mij nemen. Maar Bharata moet nu al koning zijn, terwijl ik in dit bos ben. Ik zal hier steeds beter leren, mijn hart van de uiterlijke glans van de wereld af te keren.'

Allen waren met verwondering vervuld over deze toespraak. Zij waren bedroefd omdat zij zonder Rama huiswaarts moesten keren, maar zij moesten wel bewondering hebben voor de hoogontwikkelde ziel die een koningskroon afwees en onvergankelijk heil hoger achtte dan vergankelijke schijn.

Geen smeekbeden en geen overredende woorden konden Rama ertoe bewegen om zijn plannen te veranderen. 'Welaan, dan blijf je hier, edele Raghava', zei Bharata, 'maar geef mij dan je schoenen mee als teken dat ik tijdens je afwezigheid de regering moet waarnemen.' Dat deed Rama en Bharata trok, door de echte koning gezegend, terug naar de hoofdstad van Kosala's volk. Zo werd de schuld van Dasjarath ver-effend en zo werd zijn belofte vervuld door het edel gemoed van zijn zonen.